

Л. М. Дорошенко

**ДОГОВОРИ
В КОРПОРАТИВНОМУ ПРАВІ:
проблеми теорії та практики**

Монографія

ЮРІНКОН ІНТЕР
Київ – 2023

УДК 346.3:334.7+347.72.03](477)(02)
Д69

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
(протокол № 21 від 20 червня 2023 р.)*

Рецензенти:

Коваль Ірина Федорівна –
декан юридичного факультету Донецького національного університету
імені Василя Стуса, доктор юридичних наук, професор;

Деревянко Богдан Володимирович –
головний науковий співробітник відділу
міжнародного приватного права та правових проблем євроінтеграції
Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України,
доктор юридичних наук, професор

Дорошенко Л. М.

Д69 **Договори в корпоративному праві: проблеми теорії та практики:** монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 542 с.

ISBN 978-966-667-826-6

У монографії розглянуто загальнотеоретичні положення про договірне регулювання корпоративних відносин, визначено методологічні засади дослідження договорів у корпоративному праві, виявлено теоретичні проблеми свободи договору в корпоративному праві, її обмеження, досліджено генезис договірному регулювання корпоративних відносин.

Визначено поняття, сутність та правову природу корпоративного договору у механізмі корпоративного управління, виявлено теоретичні та практичні проблеми укладення, виконання та розірвання корпоративного договору, застосування способів захисту прав сторін корпоративного договору, запропоновано шляхи їх вирішення та основні напрями удосконалення правового регулювання відносин щодо договорів у корпоративному праві.

Досліджено договори щодо обов'язкового продажу та придбання акцій, інші договори, які опосередковують корпоративні відносини (M&A, договори про створення товариства, договори про припинення товариства тощо).

Проаналізовано норми чинного корпоративного законодавства України та зарубіжних країн, правозастосовна практика, доктрина господарського та корпоративного права щодо договірному регулювання корпоративних відносин.

Для науково-педагогічних працівників, науковців, аспірантів, студентів, практичних працівників правозастосовних органів та всіх, хто цікавиться проблемами корпоративного права.

УДК 346.3:334.7+347.72.03](477)(02)

ISBN 978-966-667-826-6

© Дорошенко Л. М., 2023
© Юрінком Інтер, 2023

Перелік умовних позначень

ВП ВС	Велика Палата Верховного Суду
ВС	Верховний Суд
ВГСУ	Вищий господарський суд України
ГК України	Господарський кодекс України
ГПК України	Господарський процесуальний кодекс України
ЄДР	Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань
ЄС	Європейський Союз
Закон про АТ 2022 року	Закон України «Про акціонерні товариства» від 27 липня 2022 р. № 2465-ІХ, який набрав чинності з 01 січня 2023 року
Закон про АТ 2008 року	Закон України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 року № 514-VI (втратив чинність)
Закон про держреєстрацію	Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань»
Закон про ТОВ та ТДВ	Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»
КГС	Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
КМУ	Кабінет Міністрів України
КСУ	Конституційний Суд України
НКЦПФР	Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку
п.	пункт
ПрАТ	приватне акціонерне товариство
ПАТ	публічне акціонерне товариство
ТДВ	товариство з додатковою відповідальністю
ТОВ	товариство з обмеженою відповідальністю
ст.	стаття
ч.	частина
ЦК України	Цивільний кодекс України

Зміст

ВСТУП	6
--------------------	---

РОЗДІЛ 1

Загальнотеоретичні положення про договірне регулювання корпоративних відносин	11
--	----

1.1. Методологія дослідження договорів у корпоративному праві	11
---	----

1.2. Корпоративні відносини як об'єкт договірного регулювання	44
---	----

<i>Висновки до розділу 1</i>	67
------------------------------------	----

РОЗДІЛ 2

Теоретичні проблеми свободи договору в корпоративному праві	71
--	----

2.1. Поняття свободи договору в корпоративному праві	71
---	----

2.2. Обмеження свободи договору в корпоративному праві	92
--	----

2.3. Види договорів у корпоративному праві	107
--	-----

<i>Висновки до розділу 2</i>	119
------------------------------------	-----

РОЗДІЛ 3

Корпоративний договір як локальний правовий регулятор корпоративних відносин	123
---	-----

3.1. Розвиток інституту корпоративного договору в праві України та зарубіжних країн	123
---	-----

3.2. Корпоративний договір у механізмі корпоративного управління: поняття, сутність та правова природа	174
--	-----

3.3. Відмежування корпоративного договору від суміжних правових конструкцій	211
---	-----

<i>Висновки до розділу 3</i>	228
------------------------------------	-----

РОЗДІЛ 4

Теоретичні проблеми укладення, виконання

та розірвання корпоративного договору 237

4.1. Укладення корпоративного договору 237

4.2. Виконання та розірвання корпоративного договору . . . 285

Висновки до розділу 4 307

РОЗДІЛ 5

Способи захисту прав сторін корпоративного договору:

проблеми теорії та практики. 317

5.1. Способи захисту прав сторін корпоративного договору в праві країн континентальної та англосаксонської правових сімей 317

5.2. Способи захисту прав сторін корпоративного договору в національному праві 328

Висновки до розділу 5 386

РОЗДІЛ 6

Інші договори в корпоративному праві 391

6.1. Договори щодо обов'язкового продажу та придбання акцій 391

6.2. Окремі договори, які опосередковують відносини з набуття та припинення корпоративних прав 448

Висновки до розділу 6 468

ВИСНОВКИ 479

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 490

Вступ

У численних країнах, зокрема й в Україні, поширеною є практика заснування господарських організацій корпоративного типу в формі спільного інвестування задля досягнення економічних цілей, коли такі компанії створюються з метою отримання прибутку і подальшого розподілу його між первісними інвесторами. У процесі створення нової корпорації у таких засновників знаходить прояв зацікавленість в юридичному закріпленні структури відносин із партнерами, розподілі ризиків, закріпленні системи контролю для успішного ведення підприємницької діяльності. Саме цьому й сприяє укладення договорів у корпоративному праві.

Аналіз законодавства, доктринальних положень, судової практики дозволяє дійти висновку, що на сьогодні відсутня єдина концепція щодо поняття, сутності, правової природи, видів договорів у корпоративному праві, що є неприпустимим, оскільки договори виступають одними з основних регуляторів корпоративних відносин, є ключовими інститутами корпоративного права, тому розкриття їх фундаментально-ціннісної ролі як таких має значення для формування архітектоніки корпоративного права взагалі.

Розвиток корпоративних відносин в Україні є динамічним та залежить від темпу економічної інтеграції нашої країни до європейського і світового ринків, він є наслідком глобалізації економіки у сучасному світі. Глобалізація як феномен сучасності впливає на розвиток корпоративного законодавства України, що унормовує правове положення таких організаційно-правових форм суб'єктів господарювання як акціонерні товариства, товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю, повні та командитні товариства, приватні підприємства. На сьогодні за кількісним показником серед них превалюють ТОВ, проте за своїм значенням для розвитку національної економіки більш вагоме значення мають акціонерні товариства, адже у більшості випадків у формі останніх створюються такі потужні бізнес-структури як банки (ч. 1 ст. 6 Закону України «Про банки та банківську діяльність»), значна кількість страхових компаній (підкреслимо, що відповідно до положень ч. 1 ст. 8 нового Закону України «Про страхування», введення в дію якого відбудеться 1 січня 2024 р., акціонерне товариство буде однією лише з двох організаційно-правових форм, в

якій може бути створений страховик), товарні біржі (ч. 1 ст. 3 Закону України «Про товарні біржі»), а також суб'єкти господарювання в таких провідних сферах та галузях економіки як металургія, транспорт, промисловість, енергетика тощо, ефективне функціонування яких є надзвичайно важливим для розвитку та відновлення національної економіки. Тому цілком логічним етапом розвитку законодавчого регулювання корпоративних відносин в акціонерних товариствах стало прийняття Закону України від 27 липня 2022 р. № 2465-IX «Про акціонерні товариства», що набрав чинності з 01 січня 2023 р., в якому набули подальшого розвитку правові інститути, правові конструкції корпоративного права, які вже були певною мірою запроваджені в законодавство України, але потребували модернізації з метою їх більш ефективного застосування. Зокрема такими інститутами є корпоративний договір, M&A, договори, які опосередковують обов'язковий викуп та придбання акцій тощо.

Одним з найбільш поширених в бізнес-практиці є інститут корпоративного договору. Це відносно нове явище в арсеналі засобів, які з'явилися в учасників корпоративних відносин в результаті становлення національного корпоративного законодавства. Корпоративний договір покликаний вирішити питання взаємодії учасників господарських організацій корпоративного типу та гарантувати збереження балансу економічних інтересів учасників таких організацій та виконання покладених на себе зобов'язань. Він є надзвичайно важливим і інноваційним для України правовим інструментом. Напрацьований досвід численних інших держав, які успішно застосовують на практиці інститут корпоративного договору, надає серйозне підґрунтя для України у врахуванні помилок та недоліків при використанні правової конструкції корпоративного договору. Укладення корпоративного договору дає можливість його сторонам досягти певних результатів, особливо це стосується застосування корпоративного договору як превентивного заходу задля запобігання змінам у співвідношенні існуючого в товаристві корпоративного контролю та ефективного засобу підвищення рівня такого контролю певними учасниками товариства шляхом консолідованого здійснення їхніх корпоративних прав.

В Україні, на жаль, практика застосування корпоративних договорів корпораціями має поодинокий характер, а судові спори щодо захисту прав сторін такого договору є нечисленними.

Використання корпоративних договорів при структуруванні бізнесу в Україні навіть після істотної зміни останнім часом законодавства в цій сфері можна охарактеризувати як вкрай обережне. Можливості, що надаються легалізацією цього виду договору у національному законодавстві, досі використовуються не в повному обсязі. Така консервативність, рутинність моделей поведінки суб'єктів бізнесу, небажання обирати нові форми супроводу господарської діяльності свідчить про стагнацію, тяжіння до рудиментів, закостенілі підходи у веденні справ, що обумовлено як суб'єктивними, так і об'єктивними факторами, одними з яких є недовіра бізнесу як до всього нового в принципі, так і, насамперед, до суду, практика якого не відрізняється прогнозованістю. Тому бізнес-гравці обирають добре відоме та уникають нових договорів, щодо яких немає ще напрацьованої усталеної практики застосування.

Втім корпоративний договір завдяки відкритому переліку можливих умов може задовольнити очікування сторін такого договору, його переваги перед статутом є очевидними. Застосування такого договору надає широкі можливості для учасників господарської організації корпоративного типу обирати унікальний правовий інструментарій для найбільш ефективного здійснення своїх корпоративних прав та мінімізації ризику виникнення спірних ситуацій у ході управління корпоративною організацією. Проте треба враховувати, що гіперболізація значення корпоративного договору в управлінні акціонерним товариством, товариствами з обмеженою та додатковою відповідальністю може призвести до розмиття сутності самої господарської організації корпоративного типу, знецінення ролі її органів управління.

У юридичній доктрині недостатньо уваги приділено в цілому договорам у корпоративному праві. Якщо корпоративним та реорганізаційним договорам присвячені окремі наукові праці, то інші договори, якими опосередковуються корпоративні відносини, є малодослідженими в науковій літературі.

Наукові розвідки в напрямі договірного права взагалі здійснювали такі вчені як: О. А. Беляневич, Т. В. Боднар, О. М. Вінник, В. В. Луць, В. С. Мілаш, В. С. Щербина та інші. Окремі дослідження, пов'язані з проблемними аспектами договорів у корпоративному праві, були проведені такими правниками як: В. А. Васильєва, О. В. Гарагонич, Ю. М. Жорнокуй, М. О. Ніколенко, В. В. Резнікова,

Л. Д. Руденко, Ю. П. Сегеда, М. М. Сигидин, Л. В. Сіщук, І. В. Спасибо-Фатєєва, Н. В. Щербакова, Т. Б. Штим та ін.

Проте в господарсько-правових наукових дослідженнях договори в корпоративному праві не отримали комплексної, концептуальної розробки, тому на сьогодні існує потреба в системному науковому аналізі доктрини та практики правозастосування саме з питань визначення сутності, правової природи таких договорів, відмежування корпоративного договору від суміжних правових конструкцій, ролі та значення договорів у корпоративному праві, показника ефективності таких договорів як правових інструментів здійснення корпоративного управління, організації створення та припинення корпорацій, правового забезпечення їх життєдіяльності.

Крім того, в своїй більшості наукові дослідження в цій сфері були проведені вітчизняними вченими до набрання чинності Законом про ТОВ та ТДВ, Законом про АТ 2022 року і, відповідно, без можливості порівняння новітніх положень цих законодавчих актів з положеннями законодавства зарубіжних країн. Отже, на сьогодні є підстави стверджувати про об'єктивну необхідність здійснення дослідження питань теорії та практики договорів у корпоративному праві та має місце нагальна потреба у визначенні теоретичних положень та узагальнень щодо договірних регулювань корпоративних відносин та практики застосування корпоративного законодавства в цій сфері.

Вочевидь, договори в корпоративному праві – не панацея від корпоративних конфліктів та інших негараздів та викликів, які можуть виникнути на практиці в корпоративному середовищі, але разом з тим використання таких форм структурування системи управління, ефективного функціонування компанії в цілому допоможе вирішити ці проблеми, якщо належна увага приділятиметься попередженню зловживання корпоративними правами, а вітчизняний законодавець, критично врахувавши зарубіжний досвід, забезпечить оптимальне та адекватне потребам сучасного українського суспільства нормативно-правове регулювання відносин щодо договорів у корпоративному праві в процесі модернізації корпоративного законодавства в подальшому.

Запропонована робота є спробою монографічного дослідження загальнотеоретичних положень договорів у корпоративному праві на підставі аналізу корпоративного законодавства України та інших країн, статистичних даних, матеріалів правозастосовної

ВСТУП

практики та з урахуванням теоретичних висновків і положень сучасної доктрини господарського права, філософії та теорії права.

Наприкінці хочу закарбувати в своїй монографії слова вдячності моєму батькові Бочкову Анатолію Васильовичу, які я не сказала за його життя, і який вірив в мене безумовно. Цю монографію як результат важливої для мене багаторічної праці я хочу присвятити саме людині, яка б раділа її виходу друком і пишалась би цим навіть більше за мене.